

Michael Pröbsting

”Imperie-ism” vs en marxistisk analys av imperialismen Debatt med Claudio Katz om stormaktsrivalitet, rysk imperialism och kriget i Ukraina

Ur *Links International Journal of Socialist Renewal*, 3 mars 2023

Den argentinske ekonomen Claudio Katz har publicerat en längre replik¹ på min kritik av hans analys och politiska slutsatser beträffande rysk imperialism och kriget i Ukraina.² Jag är mycket tacksam för en sådan debatt eftersom de frågor som den handlar om – från rivalitet mellan stormakter till större krig (som det som nu pågår i Ukraina) – är avgörande för den nuvarande historiska perioden och kommer att så förbli under överskådlig framtid. Jag uppskattar också Katz’ kritiska kommentarer då den sortens debatt bara kan gynna marxistiskt tänkande. Ändå är jag inte övertygad av hans argument. Samtidigt som jag respekterar hans seriösa attityd till debatten anser jag att hans teoretiska begrepp i själva verket utgör ett försök att ideologiskt rentvä rysk och kinesisk imperialism.

I min tidigare replik lade jag fram en analys som förenade en teoretisk syn på världskapitalismen under den rådande perioden med konkreta fakta och statistik. Jag framhöll att världen – i motsats till vad Katz gör gällande – varken är ”uni-polär” eller dominerad av ”ett enda imperium”. Den kännetecknas snarare av existensen av flera imperialistiska stormakter (främst USA, Kina, Västeuropa, Ryssland och Japan) som det förekommer både rivalitet och tillfälliga allianser mellan. Med tanke på den globala tillbakagången för kapitalismen – tydligast uttryckt i den stora depression världsekonomin befinner sig i, livsmedels- och energikrisen, klimatkrisen och krig – har rivaliteten mellan dessa makter ökat enormt på sistone. Av

¹ Claudio Katz, [Desaciertos sobre el imperialismo contemporáneo](#), 18/09/2022. Så vitt oss är bekant finns artikeln än så länge bara på spanska. Den har publicerats på flera webbsajter. Alla citat är från den artikeln om inte annat anges.

² Michael Pröbsting: [Russia: An Imperialist Power or a ”Non-Hegemonic Empire in Gestation?”](#), svar till den argentinske ekonomen Claudio Katz, *New Politics*, 11 augusti 2022. Artikeln finns också på spanska ([Periodistas Unidos](#)), portugisiska ([RCIT](#)) och grekiska ([ELA LIBERTA](#)).

samma skäl försöker enskilda imperialistiska makter utvidga sin intressesfär i vad som kallas den Globala södern, eller med ett ortodoxt marxistiskt uttryckssätt, de halvkoloniala kapitalistiska länderna. Det har lett till de militära interventioner, krig och ockupationer som vi upplevt under de två senaste decennierna (t ex USA och andra västmakter i Afghanistan, Irak, Syrien, Somalia; Ryssland i Georgien, Syrien, Kazakstan, Ukraina; Frankrike i Afghanistan och i flera länder i Afrika söder om Sahara, osv).³

Katz försöker inte motbevisa de konkreta fakta jag anfört för att underbygga min analys. I stället hävdar han, på ett dogmatiskt manér som är karakteristiskt för strukturalismen, att vår analys inte kan vara korrekt för att den inte erkänner förändringarna av kapitalismen och den globala hegemoni, som utövas av ett ”imperium” under ledning av USA. Eller för att uttrycka det med hans egna ord:

Vi understryker existensen av ett imperie-system som slår vakt om USA:s ledande roll i nära förbindelse med andra imperiepartners i Europa och imperiebihang i andra hemisfärer. Washington fortsätter att leda det nät av allianser, som skapades för att ta itu med det s k socialistiska lägret.

Det ska visa sig att vår opponent tar oss med i den värld som består av strukturalistisk historiefilosofi, rik på begrepp men klen beträffande fakta. Där finns både för- och nackdelar. Å ena sidan blir det ganska svårt att föra en konkret debatt om dynamiken i den rådande internationella situationen och styrkeförhållandena mellan stormakterna. Å andra sidan ger det oss möjlighet att framställa utvecklingen i ett bredare historiskt sammanhang.

Det är förstås ytterst viktigt att diskutera Katz’ syn på imperialismen, eftersom han uteslutande betraktar den internationella utvecklingen genom de schematiska linserna i en dogmatisk variant av *beroendeteorin*.^{*} Dessvärre är dessa linser tillverkade av alabasterglas^{**} och vår opponent kan därför bara identifiera ett enda ”imperium” i stället för den motsägelsefulla verklighet som består av flera imperialistiska stormakter.

I grund och botten kan svagheter i Katz’ analys i korthet sammanfattas på följande sätt:

- Han har en ahistorisk syn på imperialismen i den amerikanske världssystemsteoretikern Immanuel Wallensteins efterföljd.
- Därmed erkänner han bara ett Imperium och förnekar existensen av flera rivaliserande stormakter. I allt väsentligt är imperialism i Katz’ ögon lika med att ett enda imperium dominerar.
- Han förnekar inte bara att Kina blivit en imperialistisk stormakt, utan till och med att det är kapitalistiskt.
- Han förordar en politik som ser ”Imperiet” som huvudfiende mot vilket socialister måste stödja andra makter (bl a Ryssland och Kina).

³ Jag har utvecklat en sådan marxistisk analys av imperialismen i olika arbeten. De viktigaste är två böcker: [Anti-Imperialism in the Age of Great Power Rivalry](#). *The Factors behind the Accelerating Rivalry between the U.S., China, Russia, EU and Japan. A Critique of the Left’s Analysis and an Outline of the Marxist Perspective*, RCIT Books, Wien, 2019; [The Great Robbery of the South](#). *Continuity and Changes in the Super-Exploitation of the Semi-Colonial World by Monopoly Capital Consequences for the Marxist Theory of Imperialism*, RCIT Books, Wien, 2013. Se även: ”Great Power Rivalry in the Early Twenty-first Century”, i *New Politics*, årg. XVIII, N° 3, hela nummer 67.

^{*} *Beroendeteorin* (eller *beroendeskolan*) är en ekonomisk-historisk teori som beskriver hur resurser flyttas från en periferi av fattiga och underutvecklade stater till en kärna av rika stater [från periferi till centrum]. Enligt beroendeteorin gör detta förhållande fattiga stater fattigare, samtidigt som rika stater blir rikare. (*Wikipedia*) Den amerikanske ekonomen Paul A. Baran brukar utpekas som upphovsman till denna teori. En annan känd beroendeteoretiker är amerikanen Immanuel Wallerstein. / MF

^{**} Alabasterglas är ett svagt gråtonat, halvgenomskinligt mjölkglas (opalglas)

- Han solidariserar sig bara med förtryckta folk som revolterar mot USA (eller dess allierade) och är emot kamp som riktas mot Ryssland eller Kina (eller deras allierade).

Fortsättningsvis kommer vi att inskränka oss till att replikera på huvudteserna i Katz' artikel.

Imperialism: vad det är och vad det inte är

Problemen startar med en felaktig syn på begreppet imperialism. Han avvisar den ortodoxa marxistiska analysen, som betraktar imperialismen som en specifik epok av kapitalismen, som började vid 1800-talets slut med att monopol och stormakter dominerade världen. I stället kommer han med följande:

Imperialism utgör som vi förstår det en anordning, som garanterar den internationella ordningen med exploatering. Den ser till att kapitalisterna i centrum tillskansar sig de beroende ländernas tillgångar genom våld eller indirekt tvång. På liknande sätt anser Pröbsting att en imperialistisk stat utnyttjar sin dominerande ställning till att gynna förtryckarklasserna på bekostnad av andra stater och nationer. Men den historiska beteckningen av denna mekanism stämmer inte. Enligt vår uppfattning har imperialism funnits sedan kapitalismens början och har muterat tillsammans med den samhällsformen. Den har varit kvalitativt annorlunda under förkapitalistiska imperier och den form den togs sig i början av 1900-talet har åtföljts av en mer kollektiv samordning, under USA:s kommando.

Detta citat ger en ganska klar bild av meningsskiljaktigheterna. Medan vi ser imperialismen som ett specifikt (slutligt) stadium av kapitalismen betraktar Katz imperialismen som den härskande klassens aggressiva utrikespolitik. Följaktligen ser han inte imperialism som någon modern företeelse kopplad till kapitalistiska monopol, kapitalexport, att ett fåtal kapitalistiska stormakter behärskar världen, osv. Enligt honom är det snarare något som existerat i cirka fem sekel, alltsedan kapitalismen uppstod. (I sin artikel talar Katz vid ett tillfälle till och med om "imperialism under antiken".*)

Redan i vår senaste artikel framhöll vi att Katz' attityd har betydande likheter med den välkände revisionistiske teoretikern Karl Kautsky, som både Vladimir Lenin och Lev Trotskij polemiserade skarpt mot. I sin replik förnekar Katz energiskt någon sådan koppling. Men i den artikel vi här diskuterar visar Katz åter hur nära besläktade hans och Kautskys teorier är:

Först och främst måste vi vara tydliga med vad vi menar med imperialism. Det ord används ständigt idag, men ju mer det talas och diskuteras om det, desto vagare blir det, vilket förstås mycket försvårar all förståelse. Nu har betydelsen av ordet imperialism utvidgats så mycket att det inkluderar alla former av modern kapitalism – karteller, skyddstullar, finansernas dominans, samt kolonialpolitik. Ur den aspekten blir givetvis imperialism livsavgörande för kapitalismen. Men den kunskapen handlar bara om den mest banala tautologi; allt den innebär är att kapitalism inte kan existera utan kapitalism. Om vi inte tar ordet i den allmänna betydelsen, utan i dess historiska definition, som den uppstod i England, då betyder den bara en särskild form av politisk inriktning, förvisso orsakad av modern kapitalism, men på intet vis sammanfallande med den.⁴

Därmed kan vi bara upprepa Lenins kritik när han sade att "Kautsky lösrycker imperialismens politik från dess ekonomi, lösrycker monopolism i politiken från monopolism i ekonomin ..."⁵ Även Katz skiljer aggressiv utrikespolitik från intressena hos de imperialistiska stormakterna och kapitalistiska monopol. Som vi kommer att se senare får hans ytliga förståelse av

* Här tar Pröbsting i för mycket. Visst fanns det (förkapitalistisk) imperialism (ibland benämnd "klassisk imperialism") redan under antiken, fast den var inte baserad på monopolkapitalism som den moderna imperialismen. Själva begreppet uppkom också redan under antiken och t ex Romerska riket kallades *Imperium Romanum*. F ö talar Pröbsting senare i sin artikel om Roms "imperiesystem". / MF

⁴ Karl Kautsky: "Imperialism" (1914), i Richard B Day och Daniel Gaido, red., *Discovering Imperialism. Social Democracy to World War I*, Brill, Leiden 2012, sid. 757.

⁵ V I Lenin, [Imperialismen och splittringen inom socialismen](#)

imperialismen, när han reducerar den till den aggressiva utrikespolitikens område, djupa konsekvenser för hela hans analys samt för de politiska slutsatser han drar.

Med utgångspunkt i denna metodologiska svaghet följer Katz i den amerikanske världssystemteoretikern Immanuel Wallersteins* fotspår genom att likställa imperialism med dominans av ett imperium. Sedan mitten av 1900-talet har detta varit USA. Det är talande att Katz i hela sin artikel inte talar så mycket om ”imperialism”, utan i stället föredrar kategorin ”imperialt system”. Detta är konsekvensen av att han ansluter sig till Wallersteins uppfattning att kapitalismen dominerats av ett imperium under varje cykel av olika epoker under de senaste fem århundradena.

Detta är ett mycket ensidigt synsätt. Även om det förstås stämmer att en makt vanligtvis varit starkare än de andra, är det som främst kännetecknar kapitalismen inte så mycket att *en* makt dominerar fullständigt, utan snarare konkurrens och rivalitet mellan *olika* kapitalister och stater. I själva verket är det den sortens rivalitet som varit utvecklingens drivande kraft. Egentligen handlar Katz synsätt inte så mycket om en teori om imperialism som om ”Imperieism”.

Den svagheten beror för övrigt på det mekaniska, odialektiska i Katz’ strukturalism, som bortser från det centrala att rörelse är ett resultat av motsättningar och motsatsernas enhet. I sina filosofiska texter om materialistisk dialektik noterade Lenin en gång att ”Utveckling är motsatsernas ’kamp’”⁶. Dessvärre har Katz inte läppjat på denna visdomens kopp.

Klassintressen eller ”aggressiva vs defensiva krafter”?

Som läsare av våra tidigare bidrag inser, består huvudskillnaden mellan Katz och mig i bedömningen av världskapitalismen. Är den, som Katz påstår, ett system dominerat av *ett* ”imperium” (under ledning av USA) eller är den, som jag gör gällande, ett *system* kännetecknat av dominans av flera imperialistiska makter som tävlar med varandra och försöker utvidga sina intressesfärer i den halvkoloniala världen (eller ”Globala södern”).

Konsekvensen av Katz’ uppfattning är att han underskattar motsättningarna inom sitt s k ”imperium” – dvs skilda intressen mellan USA och dess allierade i Västeuropa och Asien. Egentligen beror detta på att hans definition av ”imperium” inte gör det möjligt för honom att inse existensen av imperialistiska nationalstater med en monopolbourgeoisie högst upp med egna klassintressen.

Samtidigt står Katz inför den utmaning som nedgången för USA-imperialismen och dess hegemoni innebär. Han hävdar i stället att USA-”imperiet” försöker behålla sin dominans via en aggressiv utrikespolitik (”imperialistisk”), medan dess utmanare – som Ryssland och Kina – bara ”försvarar” sina ”naturliga intressen” i kampen för ”sin rättmätiga plats på det internationella planet”.

Vårt synsätt understryker existensen av ett imperie-system som slår vakt om USA:s dominerande roll, i nära förening med imperiala partners i Europa och imperiala bihang i andra hemisfärer. Washington fortsätter att leda den väv av allianser som skapades för att ta itu med det s k socialistiska lägret. [...] USA:s tillbakagång belyses också av vårt synsätt. Men vi betonar den uppenbara övervikten för konflikter mellan detta imperiesystem och de krafter som står utanför detta ramverk. Nato förföljer Ryssland ... Atlantpakten trakasserar Ryssland ... Atlantpakten trakasserar även

* Den amerikanske sociologen Immanuel Wallerstein tillhör den s k *beroendeskolans*, vilken analyserar världen i termer av periferi och centrum. Medan marxister lägger huvudvikten vid interna orsaker för att förklara fattigdom, ser beroendeteoretikerna i stället till externa orsaker (periferin utsugs av centrum). Se även

[Världssystemteori](#) (Wikipedia). /MF

⁶ V I Lenin, [Till frågan om dialektiken](#)

Kina ... Som vi ser det alstrar dynamiken i imperie-systemet aggressiva tendenser under USA:s ledarskap där länder som är fientliga till detta reagerar med defensiva strategier.

Den attityden genomsyrar hela vår opponents artikel. Därför kritiserar han vårt uttalande om att alla imperialistiska makter har intresse av att utvidga sina intressesfärer på rivalernas bekostnad och att det därför inte är någon mening med att använda kategorier som ”aggressiva” och ”defensiva” om dem. På grund av detta håller han fast vid att ställa sig på den svagare maktens sida mot ”imperiet”, eftersom det senare är huvudfienden.

Men kritiken bortser från fakta. Natos nya utvidgning vid den ryska gränsen har ingen motsvarighet i den nedlagda Warszawapakten. Ukraina närmade sig Atlantpakten utan att något land i Väst-europa förhandlade om sådant partnerskap med Moskva. Inte heller planerade Kreml att upprätta ett synkroniserat bombsystem mot städer i USA. Denna asymmetri har blivit så naturlig att Pröbsting själv inte ser vem som bär ansvaret för imperiets intrång. Vår opponent anser att kategorin ’trakasserier’ är meningslös i en marxistisk diskussion om rivalitet om makten. Det begreppet passar inte in i hans syn på imperialism i termer av konkurrenskraft, produktivitet, mervärdekvot eller profitkvot. Men det avfärdade begreppet är mycket relevant för att avgöra ansvaret för spänningarna.

Utifrån den uppfattningen betraktar Katz Putins invasion av Ukraina som en defensiv åtgärd. Samma gäller Beijings anspråk på hela Sydkinesiska havet till förfång för alla andra länder i regionen. Vi nöjer oss med bara två korta citat ur hans artikel:

Pröbsting eliminerar det pågående kriget i Ukraina på all geopolitisk betydelse. Hans hållning tenderar att se den konfrontationen som en simpel dispyt över tillgångarna i ett land med enorma tillgångar på livsmedel och energi. Vi betonar i stället de defensiva syftena gentemot Nato med Rysslands intervention, de geopolitiska ambitionerna att kontrollera den post-sovjetiska sfären och de inrikespolitiska motiven hos en president ute efter att förlänga sin tid vid makten.

I fallet Kina är Pröbstings hållning än mer i strid med verkligheten. Han hävdar att Beijing ökat sina militära utgifter och fungerar som den femte största vapenförsäljaren i världen i syfte att kunna tävla med sin amerikanska rival. Men han struntar i all konkret analys av konflikten. Kina avvisar USA:s krav på internationalisering av dess kustområden och åtgärder för att kontrollera fiske, fartygsleder och gastillgångar offshore. Man skickar inte ut fartyg i närheten av New York eller Kalifornien. Man utövar sin suveränitet inom en begränsad radie, vilket är motsatsen till de enorma maritima områden USA kontrollerar. Det blir absurt att jämföra Pentagons agerande i närheten av Taiwan med den nya Sidenvägen. Det är inte åtgärder som ligger på samma plan. De termer som Pröbsting avfärdar (nedgång, aggression, offensiv) framgår kristallklart i Sydkinesiska havet.

Dessa båda exempel visar klart det o-materialistiska, moraliserande i Katz´ hållning. Egentligen anser Katz att stormakter har ”rätt” till intressesfärer. Enligt det synsättet ”tillhör” Ukraina och hela det forna Sovjetunionen (som i stort utgör hela det gamla tsarimperiets territorium fram till 1917) Ryssland. Det är Moskva – och inte Washington – som har rätt att ställa de områdena under sin kontroll. Samma gäller Ostasien. Enligt Katz har Kina rätt att kontrollera Sydkinesiska sjön (inklusive öarna och naturtillgångarna där). Därmed är det tråkigt för Vietnam, Filippinerna, Malaysia, Indonesien – länder med sammanlagt en halv miljard invånare –, tyvärr killar, det här är Beijings territorium.

Katz kommer säkert att protestera mot mitt resonemang, men i grunden godtar han logiken i den beryktade Monroedoktrinen. Vid den tiden, 1823, införde USA sin utrikespolitiska doktrin om att Latinamerika bara var dess bakgård och att europeiska makter – vid den tiden det hegemoniska ”imperiet” – måste hålla sig borta. I själva verket vill Katz acceptera Moskvas och Beijings variant av Monroedoktrinen.

Med andra ord förordar Katz begreppet med en ”rättvis” imperialism – varje stormakt (vi kan också säga varje ”imperium” om Katz föredrar den terminologin) har rätten till sin egen intressesfär. Ryssland får sitt gamla tsarimperium, Kina får Asien, Västeuropa får, låt oss

säga, Östeuropa och Afrika och USA får Latinamerika. Kanske är det den sortens ”multi-polära ordning” med ”fredlig samexistens” mellan flera stormakter, som Katz och likasinnade putinistiska ideologer drömmer om? I varje fall är vi säkra på att många av Katz’ vänner i Latinamerika med rätta skulle vända sig mot den sortens vision.

Vidare är Katz’ begrepp ”aggressiva” och ”defensiva” makter främmande för ett materialistiskt synsätt, som ju baseras på klasskaraktär och stormakternas intressen. Att skilja mellan ”legitima” och ”icke legitima” intressesfärer för stormakter kan bara göra att man hamnar i knipa. Utifrån en sådan inställning borde man ha stött Tyskland 1914, då det landet var klart förfördelat beträffande koloniala besittningar jämfört med stora imperier som Storbritannien, Frankrike och Ryssland. Å andra sidan skulle inte Hitlers invasioner i Saarlandet, Rhenlandet, Österrike eller Sudetlandet 1935-38 gå att stämpla som sådana, eftersom han bara krävde tillbaka ”tyska” territorier. För att övergå till sentida händelser är det förvisso sant att Nato utvidgades i Östeuropa. Men då har också Ryssland utvidgat sin intressesfär i nya regioner. Tänk bara på Syrien och Libyen. Eller, allra senast, dess avancemang i Mali och andra länder i Afrika, som traditionellt tillhört den franska imperialismens intressesfär. Vad som är ”aggressivt” ur en synvinkel är ofta ”defensivt” ur en annan. Detta är värdelösa, subjektivistiska och moraliserande kategorier, som inte bidrar till förståelsen av klasskaraktären hos stormaktspolitik.

Troligt kommer Katz att anklaga oss för att stödja Washingtons inblandning i Ukraina eller i Sydkinesiska sjön. Men det gör vi inte. I själva verket är vi motståndare till alla stormakterna. Det finns ingen ”rättvis” imperialism och ingen stormakt – vare sig i Öst eller Väst – förtjänar stöd av socialister.

De verkliga orsakerna till USA:s hegemoni bland imperialistiska makter efter 1945

Katz påstår att ortodox marxistisk teori om imperialismen inte gäller på grund av att USA efter andra världskriget blev en hegemonisk makt, eller – med hans ord – ett ”imperium”. Följden har blivit, betonar han, att det inte förekommit något krig mellan Washington och dess europeiska eller japanska allierade sedan 1945:

Det gamla mönstret av inter-imperialistiska konfrontationer förändrades då och motsäger den varaktighet som Pröbsting talar om. Denna förändring innebär ett slående undantag till hans modell, vilket inte får honom att göra några kritiska reflektioner. Om inter-imperialistiska krig är något inneboende i kapitalismen på grund av att ekonomisk rivalitet omgående övergår i militär konfrontation, hur har då ett sådant utbrott kunnat förhindras under en så lång tidsperiod? Denna förändring tyder i sig på existensen av mer vägande underliggande processer än att konkurrensoundvikligen övergår i krig. Pröbstings princip är inte tillämplig med den kraft dess upphovsman anger. [...] Men ingen av dessa små motsättningar har fått några militära konsekvenser. USA har aldrig övervägt en militär reaktion för det trots dess samarbetspartner gett prov på. Krig som konsekvens av spänningarna mellan västliga makter har helt försvunnit efter 1945.

På ett annat ställe kommer Katz med frågan:

Han [Pröbsting] lyckas inte se att konflikterna för närvarande fortsätter att ingå inom ramarna för de allianser som bildades under 1900-talets andra halva och de gamla motsättningarna mellan Nato och Ryssland eller Kina. Om den inter-imperialistiska konflikten från 1914-1918 har återuppstått, hur kommer det sig då att den geopolitiska konfiguration som upprättades 1945 består?

Det verkar som om Katz lättvindigt ersätter marxismens analys av den samhällsekonomiska grunden till internationell politik med geografiska faktorer. Tyskland och Ryssland utkämpade två förödande krig, 1914-18 samt 1941-45. På ytan var det samma slags krig mellan samma länder. Men i själva verket var det första ett inter-imperialistiskt krig där socialister motsatte sig båda sidor, medan det andra var ett krig mellan en imperialistisk makt (Tyskland)

och en degenererad arbetarstat (Sovjetunionen), där socialister tog ställning för den senare, utan hänsyn till den stalinistiska diktaturen.

Andra fall ur världspolitiken och konflikter och allianser mellan stater måste vi närma oss på samma sätt. Kina var ett mäktigt imperium fram till mitten av 1800-talet, som expanderade och förtryckte andra folk (t ex uigurer, tibetaner, koreaner, vietnameser). Med briterernas opiumkrig började emellertid en snabb nedgång för Mittens rike, som omvandlades till en halvkoloni trakasserad och förödmjukad av europeiska makter och senare även av Ryssland och Japan. Den kinesiska revolutionen 1949 innebar emellertid en radikal samhällsförändring och landet blev en stalinistisk degenererad arbetarstat, som ett halvsekel senare åter fick uppleva en omfattande samhällsförändring.

Vi ser därmed att en stat i ett och samma land kan ha olika klasskaraktär under olika historiska epoker. Man får därför inte låta sig fixeras vid staternas geografiska läge, utan man får analysera deras politiska och samhällsekonomiska karaktär. På samma sätt kan stormakter vara i konflikt med varandra under en historisk period för att sedan bli allierade under en annan på grund av att nya politiska och ekonomiska faktorer uppkommit.

Egentligen går inte relationer mellan stormakter att förstå isolerade från varandra, de måste i stället betraktas i en kontext av grundläggande klassmotsättningar inom ett givet historiskt stadium av ett produktionssätt. I princip rivaliserar stormakter med varandra, likt konkurrerande kapitalister. Men den sortens rivalitet eller konkurrens utesluter inte tillfälligt samarbete eller allianser. Och en del stater (eller monopol) kan bilda en kartell i syfte att besegra andra och farligare motståndare. Inget av detta eliminerar den grundläggande kapitalistiska eller imperialistiska karaktären hos sådana stater och avskaffar heller inte motsättningarna dem emellan. När marxister betraktar relationer mellan stater tar de emellertid med i beräkningen mer grundläggande motsättningar. Den viktigaste är motsättningen mellan klasser, vilket, under kapitalismens epok, innebär motsättningen mellan bourgeoisie och proletariat. I den epok då kapitalismen nått sitt slutstadium – monopolkapitalism eller imperialism – skapar denna grundläggande klassmotsättning ytterligare en viktig motsättning: mellan den lilla gruppen av imperialistiska stormakter och den stora majoritet av världens befolkning, som lever i (halv-) koloniala länder.

Det bör tilläggas att under en speciell historisk period ledde sammansmältningen av motsättningar – mellan bourgeoisie och proletariat, mellan imperialistiska stater och (halv-)kolonier och mellan stormakterna – till uppkomsten av degenererade arbetarstater. De länderna – Sovjetunionen, Kina, Östeuropa, Vietnam, Kambodja, Laos och Kuba – genomgick en samhällsförändring som resulterade i att kapitalismen avskaffades och att en planekonomi inrättades. Samtidigt innehade arbetarklassen inte den politiska makten (förutom de första åren i Sovjetunionen), i stället var det den stalinistiska byråkratin som härskade.⁷

Uppkomsten av sådana degenererade arbetarstater (ofta felaktigt betecknade som ”socialistiska” länder) fick viktiga konsekvenser för relationerna mellan de imperialistiska stormakterna. Denna process, tillsammans med de oerhörda förändringarna i den Globala södern – anti-kolonial befrielsekamp i Ost- och Sydostasien, Mellanöstern och Afrika, en rad uppror och inbördeskrig i Latinamerika, kriser och sammanbrott i Frankrikes och Storbritanniens gamla kolonialvälden, osv – tvingade imperialistmakterna att gå samman för att kunna behålla sin dominans inom världsordningen.

⁷ För analysen av stalinistiska stater i Leo Trotskijs tradition, se [Den förrådade revolutionen](#). De även de två följande böckerna: LRCI: *The Degenerated Revolution. The Origin and Nature of the Stalinist States*, London 1982; Michael Pröbsting, *Cuba's Revolution Sold Out? The Road from Revolution to the Restoration of Capitalism*, RCIT Books, Wien, 2013 (kapitel II).

Skapandet av en sådan allians – och det var den stora skillnaden med situationen efter 1918 – uppmuntrades av två viktiga faktorer. För det första ökningen av produktivkrafterna och den ”långa boomen” i den kapitalistiska världsekonomin från slutet av 1940-talet till början av 1970-talet – en utveckling som gav den härskande klassen möjlighet att erbjuda proletariatet eftergifter samt åstadkomma kompromisser mellan de imperialistiska staterna.⁸

Den andra faktorn var det specifika styrkeförhållande som rådde mellan stormakterna. Tyskland och Japan hade besegrats och Frankrike och Storbritannien avsevärt försvagats – i synnerhet i förhållande till USA. Med andra ord hade en tydlig hierarki uppstått mellan de imperialistiska staterna.

Tvärtemot vad Katz och världssystemsteorin gör gällande, betydde inte detta att stormakterna i Europa och Asien upphört att vara imperialistiska och blivit en del av USA-imperiet. Så var uppenbart inte fallet. Men det fanns imperialistiska stater som – på grund av de tidigare nämnda specifika förhållandena under efterkrigstiden – tvingades ingå långsiktiga allianser med USA, där det senare innehade en hegemonisk ställning. Kort sagt tvingade mer grundläggande klassmotsättningar imperialistmakterna att tillfälligt tona ned sin rivalitet för att slå vakt om sina kollektiva klassintressen.

Följden blev att det inte förekom några väpnade konflikter mellan de stora imperialistiska makterna (även om några krig ägde rum där dessa makter intog olika hållning som Suezkriget 1956). Detta innebar dock inte att perioden var fredlig. Ett antal blodiga krig pågick i den Globala södern, där imperialistmakterna, Sovjetunionen och Kina var inblandade (t ex Korea-kriget eller Vietnamkriget).

Dessutom pågick Kalla kriget mellan Nato och Sovjetunionen (där den stalinistiska byråkratin i Kina i det fördolda stödde USA efter Nixons besök och till och med invaderade Vietnam, en viktig allierad till Moskva, 1979). Flera gånger var detta kalla krig nära att övergå i ett hett krig (t ex under Kubakrisen 1962 eller 1983) och upphörde bara sedan de stalinistiska regimerna i Sovjetunionen och Östeuropa imploderat efter en våg av folkliga resningar 1989-91.

Till sist kan det också vara värt med en snabb tillbakablick på 1800-talet för att förstå varför Katz tar miste när han tolkar den tillfälliga frånvaron av väpnade konflikter mellan imperialiststaterna som bevis för sin tes om att det inte längre finns några enskilda stormakter med egna intressen, utan att de bara utgör en del av ett hegemoniska globalt imperium lett av USA. Efter ett kvartssekel av förödande krig som slutade med Wienkongressen 1815, förekom så gott som inga väpnade konflikter mellan europeiska makter. Och efter det kortvariga fransk-preussiska kriget 1870-71 upplevde kontinenten en period av fred ... tills det största kriget av alla startade 1914, följt av en än mer förödande konfrontation 1939-45. Hade de europeiska makterna blivit en del av ett imperium under tiden före 1914 utan några enskilda konkurrerande intressen? Absolut inte, vilket historien också skulle visa.

Eller, för att ta ett annat exempel, Storbritannien och Frankrike befann sig i krig mot varandra under större delen av perioden från slutet av 1600-talet till 1815. Men därefter hade de slutat kriga mot varandra och blivit nära allierade under första och andra världskriget och tiden efteråt. Än en gång innebar detta inte att de upphört att vara enskilda stormakter, utan snarare en funktion av att de stod inför andra och viktigare utmaningar, vilket fick dem att tona ned motsättningarna.

⁸ För en analys av efterkrigstidens boom, se t ex två ytterst informativa böcker av Ernest Mandel, [Senkapitalismen del 1](#) och [del 2](#) och [Långa vågor i den kapitalistiska utvecklingen](#); se även Keith Hassell, ”Revolutionary theory and imperialism from Hilferding to Trotsky” i *Permanent Revolution*, årg. 8 (1989).

Materialistisk klassanalys vs geografism: Tiden efter 1991

Katz anser att hans tes om ett USA-lett imperium, där EU och Japan bara har en helt integrerad underordnad roll, har bekräftats av den fortsatta alliansen mellan dessa stater efter sammanbrottet för det stalinistiska Sovjetunionen 1991. Han stärks än mer i den uppfattningen eftersom den alliansen befinner sig i konflikt – nu går det att tala om ett nytt kallt krig – med Ryssland och Kina.

Det mysterium Pröbsting inte kan lösa är den fortsatta kontrasten mellan den enade västliga alliansen och dess två motståndare [Ryssland och Kina – red.] som är uteslutna från det nätverket.

Men det mysteriet är inte alls så svårt att lösa. För det första finns det gott om tecken på att både europeisk och japansk imperialism försöker att bli mer oberoende. Det är drivkraften bakom EU:s försök att föra en självständig handels- och försvarspolitik. Tänk bara på hur sanktionerna hanterades 2021 genom Tysklands krav på att få behålla gasledningen Nord Stream 2 till Ryssland (ett problem som ”löstes” genom mystiska explosioner av ledningen under vattnet), planerna på att stärka EU:s egna militära institutioner och skapa ett eget försvarssystem mot missiler, osv. Eller ta den nuvarande konflikten mellan Washington och Bryssel på grund av Bidens *Inflation Reduction Act* – ett gigantiskt statskapitalistiskt stödprogram till företag – som fick EU:s kommissionär för konkurrensfrågor, Margrethe Vestager, att varna USA: ”Jag tycker det räcker med ett krig”.⁹ Vad beträffar Japan kan vi hänvisa till den strategi som framlidne premiärministern Shinzo Abe tog initiativ till när han talade om nödvändigheten av att bygga ett fullt ut självständigt och pro-aktivt Japan ”i stånd att försvara sig”.

Det stämmer, som Katz invänder, att detta inte lett till sammanbrott för västliga gemensamma institutioner, eftersom de fortsätter att vara dominerade av USA:

Men Pröbsting ser inte att denna ekonomiska nedgång kombineras med Washingtons fortsatta militära ledarskap. Detta underskattas av vår kritiker. USA har inte tappat sin krigsmuskulatur i samma proportion som sin produktiva tillbakagång och dess rivaler i Väst har anpassat sig till och inte utnyttjat denna motsättning. Nato förblir oföränderligt under Pentagons vingar.

Det finns många skäl till detta. För det första kan inte den härskande klassen i Europa och Japan från ena dagen till den andra avbryta sitt deltagande i militära allianser med USA. Det tar tid att bygga upp en stark egen militärindustri, vilket i sin tur kräva en enorm ökning av militärbudgeten. En sådan förändring kan bara möjliggöras genom en radikal förändring av politiken på hemmaplan, eftersom det innebär att regeringarna massivt måste slakta utgifterna på andra områden. Japanernas fortsatt starka stöd för landets ”pacifistiska” konstitution – trots ett decennium av Abes militarism – ger en bild av de utmaningar den härskande klassen i sådana länder står inför. Något liknande är märkbart i Tyskland.

Huvudskälet är dock att dynamiken i rivaliteten mellan stormakterna i Nordamerika, Väst-europa och Japan begränsats av en utveckling i motsatt riktning. Som vi med olika statistik visade i vår senaste artikel har Kina – vid sidan av USA – blivit den största kapitalistiska makten i termer av industriproduktion, handel, antalet företag, miljardärer, osv. Det är ingen tillfällighet att det strategiska dokument som USA:s president Joe Biden nyligen publicerades utan omsvep slår fast att Beijing utgör den viktigaste strategiska utmaningen för USA: ”Folkrepubliken är däremot den enda konkurrenten med planer både på att omskapa den internationella ordningen och i ökad grad den ekonomiska, diplomatiska, militära och teknologiska makt som befrämjar detta mål.”¹⁰

⁹ Handel: Vestager om handelskonflikten med USA: [One war is enough](#), 6 december 2022.

¹⁰ The White House: *National Security Strategy*, oktober 2022, sid. 8.

Både Ryssland och Kina hade varit viktiga imperier med lång tradition fram till Opiumkriget på 1840-talet i Kinas fall och fram till den socialistiska Oktoberrevolutionen 1917 i Rysslands fall. I och med att kapitalismen avskaffades i de länderna var de inte längre imperialistiska. De enorma programmen för industrialisering och upprustning under stalinismen lade emellertid grunden för ytterligare en omvandling sedan kapitalismen återinförts i början av 1990-talet. Efter ett decennium präglad av kriser lyckades Putin i början av 2000-talet åter göra Ryssland till en imperialistisk makt.¹¹ Och ett årtionde senare hade Kina samlat tillräckligt med ekonomisk och militär styrka för att tillhöra gänget av imperialistiska stormakter.¹²

Det borde inte vara så svårt att förstå att om Kina ersätter de gamla västmakterna som största tillverkare och exportör av kapitalistiska varor (och i ökad utsträckning även av kapital) utgör det ett hot mot Washington, Bryssel och Tokyo. Och i det sammanhanget blir även Ryssland – som största kärnvapenmakt med växande aptit för att utöka sin intressesfär – ett klart hot mot västliga imperialister. Är det då underligt att västmakterna under sådana omständigheter fortsätter att slå vakt om existerande allianser för att avvärja sådana hot? Att europeiska och japanska imperialister försöker föra en självständig politik gentemot hoten i Öst i allians med Washington avspeglar bara deras egna klassintressen, inte att man underordnar sig USA-imperiet.

Alla sådana händelser kan bara förstås utifrån en materialistisk analys av klasskaraktären hos stormakterna och deras intressen, inte med det trubbiga verktyg ytlig geografism utgör.

Är Rysslands och Kinas uppgång som imperialistiska makter utan motstycke?

Detta för oss vidare till nästa problem med Katz' begrepp. Han försöker förneka att Ryssland och Kina är imperialistiska. I stort utgår han då från två antaganden. För det första att de staterna inte kan vara imperialistiska på grund av att USA inte godtar dem som medlemmar av sitt "imperiesystem". För det andra gör han gällande att Kina inte ens är kapitalistiskt. Det är svårt att säga vilket av de argumenten som är ligger längst bort från verkligheten.

Det första argumentet är egentligen tautologiskt. Sedan när avgörs om stater är imperialistiska av om den starkaste makten går med på att ta med dem i sin allians? Kartago och kungariket Partien var imperier också när Rom inte godtog dem som delar av sitt "imperiesystem". Ett England på uppgång bli ett imperium trots fientlighet från Spanien och Portugal. Senare blev Tyskland en imperialistisk makt trots bristen på kolonier och trots motståndet från Storbritannien. Samma gäller Japan. All historia om klassamhällen präglas av starkare och svagare makter, av etablerade och nya makter. Då etablerade makter vanligen inte frivilligt ger avkall på sin ställning är det ett återkommande drag i världshistorien att spänningar och krig inträffar mellan gamla och nya makter.

Katz hänvisar till USA:s militära styrka och den aggressiva politik man använder sig av:

En genomgång denna förändring förklarar också varför aggressiv dynamik är något inneboende i den struktur som styr Pentagon. Amerikansk militarism är en del av en makt, som försöker kompensera sin ekonomiska nedgång med militär dominans och inte är flexibel nog för att hitta andra lösningar.

¹¹ Jag har analyserat rysk imperialism i flera arbeten. Det senaste, där läsaren kan finna hänvisningar till tidigare studier är [Rysk imperialism och dess monopol](#) (sv. övers) från *New Politics*, årg. XVIII, N° 4, vintern 2022.

¹² Den kinesiska kapitalismens karaktär och dess framväxt som imperialistisk makt har jag analyserat i olika arbeten. Min senaste skrift är [China: An Imperialist Power ... Or Not Yet? A Theoretical Question with Very Practical Consequences](#), 22 januari 2022, se även t ex [Chinese Imperialism and the World Economy](#) en artikel publicerad i andra utgåvan av *The Palgrave Encyclopaedia of Imperialism and Anti-Imperialism* (red. Immanuel Ness och Zac Cope), Palgrave Macmillan, Cham, 2020; "China's Emergence as an Imperialist Power" i *New Politics*, sommaren 2014 (Vol. XV-1, Whole #:57)

Det stämmer förvisso att Washington försöker motverka sin ekonomiska nedgång med militär styrka. Men åter är Katz' analys ytterst ensidig. För det första saknar USA inte utmanare. Vi kan påminna vår kritiker om att Ryssland har i stort sett lika mycket kärnvapen, att Kina är på väg att komma i kapp inom flera viktiga områden och att båda är ganska avancerade när det gäller nya kraftfulla vapensystem (t ex överljudsmissiler).

Dessutom får vi inte glömma att Storbritannien – som dominerade på 1800-talet och början av 1900-talet – var den helt klart starkaste staten inom flera viktiga sektorer. Som framgår av Tabell 1 hade man 1913 utlandsinvesteringar lika stora som de tre näst största imperialistiska makterna tillsammans.

Tabell 1. Stormakternas andel av global kapitalexport, 1913¹³

<i>Storbritannien</i>	41 procent (44 procent)
<i>Frankrike</i>	20 procent
<i>Tyskland</i>	13 procent
<i>USA</i>	8 procent

Storbritannien var också den dominerande örlogsmakten, som framgår av Tabell 2.

Tabell 2. Europeiska makters örlogsflotta i tonnage, 1880 och 1914¹⁴

<i>Land</i>	<i>1880</i>	<i>1914 (1)</i>	<i>1914 (2)</i>
<i>Storbritannien</i>	650 000	2 714 000	2 205 000
<i>Tyskland</i>	88 000	1 305 000	1 019 000
<i>Frankrike</i>	271 000	900 000	731 000
<i>Ryssland</i>	200 000	679 000	328 000

Och av Tabell 3 framgår att efter nedgången för Storbritannien under mellankrigsperioden hade USA redan klivit fram som den starkaste imperialistiska makten med en industriproduktion större än vad de fyra näst största nådde upp till sammanlagt.

Tabell 3. Imperialistiska makters andel av industriproduktionen 1938¹⁵

<i>USA</i>	31,4 procent
<i>Tyskland</i>	12,7 procent
<i>Storbritannien</i>	10,7 procent
<i>Frankrike</i>	4,4 procent
<i>Italien</i>	2,8 procent

Kortfattat innebär detta att USA:s ställning bland imperialistiska makter under efterkrigstiden inte varit exceptionell. Men inte ens den sortens dominerande ställning kunde förhindra uppkomsten av nya imperialistiska rivaler – som Tyskland och Japan under 1900-talets första hälft.

¹³ Paul Bairoch och Richard Kozul-Wright: [Globalization Myths: Some Historical Reflections on Integration, Industrialization and Growth in the World Economy](#), UNCTAD Discussion Papers N° 113; 1996, sid. 12. Framlidne Eric Hobsbawm, en av de största marxistiska historikerna under efterkrigstiden, anger Storbritanniens andel av utländska investeringar till 44 procent. (E J Hobsbawm, *Imperiernas tidsålder*, Tidens förlag, 1994, s 73).

¹⁴ Siffrorna för kolumnerna 1880 och 1914 (1) är hämtade från Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Unwin Hyman, London 1988, sid. 203; siffrorna över kolumnen 1914 (2) är hämtade från Niall Ferguson, *The Pity of War*, Allen Lane, The Penguin Press, London 1998, sid. 85.

¹⁵ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, sid. 202.

Kina: fortfarande inte kapitalistiskt?

Uppfattningen att Kina inte är kapitalistiskt är absurd, för att uttrycka det milt. Katz kan givetvis inte förneka landets kapitalistiska karaktärsdrag. Men han hävdar att processen av införande av kapitalism är ofullbordad och att den härskande klassen inte kontrollerar staten:

Pröbsting gör gällande att Kina inte kan tävla om ledarskap för världsekonomin utan att först stärka sin kapitalistiska status. Men han går också med på att denna makt är huvudaktör i den mest omfattande ekonomiska förändringen under tjugoförsta århundradet, i en tid av döende, dekadent och parasitär kapitalism. Han inse inte hur motsägelsefullt det är att tillskriva kinesisk kapitalism den sortens vitalitet när han samtidigt hävdar att detta system står vid portarna till undergången. Vårt svar på den sortens dilemma är att det handlar om att återupprättandet av kapitalism är ofullbordad. Det råder ingen tvekan om att ett sådant samhällssystem är för handen i Kina, tillsammans med uttryck för konkurrens om profiter. Men den härskande klass som denna modell ger upphov till har inte kontrollen över statsmakten. Detta skiljer sig avsevärt från den typiska statskapitalism som Pröbsting noterar i Kina och får honom att dra paralleller med samma typ av samhällsförändringar under 1900-talet.

Vidare anför han Kinas ekonomiska framgångar som belägg för att det inte är kapitalistiskt:

Detta omdöme är lika oviktigt för Pröbsting som hela den ekonomiska politik Beijing står för. Han anser den inriktningen vara jämförbar med den keynesianism olika USA-regeringar använt sig av. Men han inser inte att en sådan gigantisk ökning av produktionen eller en sådan imponerande eliminering av fattigdom – som varit fallet i Kina – inte verkar stå i överensstämmelse med sedvanliga recept ur den borgerliga handboken. De hindrar honom från att se att den statliga sektorn utgör 40 procent av BNP och den stränga planeringen (eller kontrollen) av utländska investeringar. Sådana fakta pekar på en internationell ekonomisk modell skild från USA:s imperiemönster. Vår kritiker blundar helt enkelt för det klart unika i denna utveckling.

Då vi i en rad arbeten ingående behandlat Kinas ekonomi och processen med återinförande av kapitalism ska vi här nöja oss med några få kommentarer.¹⁶ För det första, som vi visat med en rad siffror i vår senaste artikel, har Kina fler vinstbringande företag och miljardärer än USA. Hur kan detta vara fallet om Kina fortfarande inte skulle vara fullt ut kapitalistiskt?

För det andra är det välkänt att de statsägda företagens roll minskat kraftigt. Deras andel av industriproduktionen minskade från nästan fyra femtedelar 1978 till 20 procent 2015.¹⁷ Än viktigare har karaktären hos de statsägda företagen ändrats fullständigt under processen av återinförande av kapitalism på 1990-talet. Icke lönsamma företag lades ner, de flesta arbetarna blev avskedade och företagen fick fungera på basis av den kapitalistiska värdelagen om skapande av profit. Mellan 1998 och 2006 minskade antalet statsägda företag från 64 737 till 24 961. Följden blev att andelen anställda i den statliga sektorn (där ingår såväl anställning i statsägda företag som anställning i regerings- eller offentliga organ) minskade rejält. 1992 hade den statliga sektorn 61,0 procent av andelen anställda i städerna, 2006 hade den andelen minskat till 22,7 procent. Till följd av den kapitalistiska omstruktureringen ökade profiterna kraftigt i statliga företag. Medan avkastning på tillgångarna 1998 bara utgjorde 0,7 procent hade den siffran stigit till 6,3 procent 2006. (Se Tabell 4)¹⁸

¹⁶ Vi har behandlat processen av återinförande av kapitalismen i Kina i flera arbeten. I synnerhet hänvisar vi till kapitel 10 i den ovan nämnda boken *The Great Robbery of the South* samt artikeln [How is it possible that some Marxists still Doubt that China has Become Capitalist? An analysis of the capitalist character of China's State-Owned Enterprises and its political consequences](#), 18 september 2020.

¹⁷ Nicholas Lardy, "Private sector development" i Ross Garnet, Ligang Song och Can Fang (red.), *China's 40 Years of Reform and Development 1978-2018*, utgiven av Australian National University Press och Social Sciences Academic Press (China), Australia, sid. 333.

¹⁸ Yunhua Liu, "A Comparison of China's State-Owned Enterprises and Their Counterparts in the United States: Performance and Regulatory Policy" i *Public Administration Review*, december 2009, Vol. 69, bilaga till Vol. 69: *Comparative Chinese/American Public Administration* (december 2009), sid. 547.

Tabell 4. Kapitalistisk omstrukturering av statsägda företag i Kina

	1998	2006
<i>Antal statsägda företag</i>	64 737	24 961
<i>Anställda i statlig sektor som andel av sysselsättningen i städerna</i>	61,0% (1992)	22,7%
<i>Avkastning på tillgångar</i>	0,7%	6,3%

Med andra ord är statsägda företag i Kina inte ”socialistiska” utan statskapitalistiska bolag, som exploaterar sina arbetare i lika hög grad som liknande företag i andra kapitalistiska länder. Detta bekräftas också om vi jämför vinstmarginalerna i ledande kinesiska företag med dem i andra imperialistiska länder. Ta vinstmarginalen i *Fortune Global 500 Corporations* 2020 som visas i Tabell 5. Kinesiska bolag har en ”vinstmarginal” på 4,5 procent, som är ungefär hälften mot den i USA, men högre än i Frankrike (4,3 procent), Tyskland (3,3 procent) och Japan (2,7 procent).¹⁹

Tabell 5. Vinstmarginal 2020 enligt *Fortune Global 500 Corporations*

USA	8,9 procent
Storbritannien	5,9 procent
Kina	4,5 procent
Frankrike	4,3 procent
Tyskland	3,3 procent
Sydkorea	2,8 procent
Japan	2,7 procent

Det står klart att Kinas ledande företag – många av dem statsägda – är lika profitabla som sina västliga konkurrenter på grund av att de fungerar enligt samma värdelag, på grund av att de är kapitalistiska.

För det tredje påstår Katz att den härskande klassen inte kontrollerar staten. Ett djärvt påstående! Ja, djärvt men grundlöst. Den (icke kapitalistiska?, socialistiska?) kinesiska staten har de senaste decennierna drivit på en snabb utveckling som inneburit framväxt av kapitalistiska företag, utländska investeringar och en enorm ökning av antalet miljardärer ... Varför skulle den kinesiska staten främja en så dramatisk expansion av kapitalism om den inte var kontrollerad av den härskande kapitalistklassen? Hur kan den staten vara annat än kapitalistisk om den är det mest effektiva verktyget bakom Kinas uppgång till att bli en av de starkaste kapitalistiska makterna?

För det fjärde påstår Katz att Kinas ekonomiska ”mirakel” visar att man följer en unik (socialistisk?) ekonomisk modell. Men, som vi berört mer i detalj i annat sammanhang, är Kinas ekonomiska framgång varken unik eller ”mirakulös”. I stort är den resultatet av en kombination av statskapitalistisk reglering och en process av primitiv kapitalistisk ackumulering baserad på super-exploatering av den inhemska arbetarklassen (i synnerhet s k ”migranter”). Den sortens ekonomiska framgångar har förekommit tidigare i modern historia.²⁰ Kapitalistiska länder som Japan, Taiwan eller Sydkorea – de båda senare under långa perioder militärdiktaturer – har också haft decennier av hög tillväxt via en kombination av liknande verktyg i den ekonomiska politiken. Efter ett tag har emellertid de faktorerna mattats av. Det finns för övrigt starka tecken de senaste två-tre åren på att även Kina kan ha nått ett sådant stadium.

¹⁹ Scott Kennedy, [The Biggest But Not the Strongest: China's Place in the Fortune Global 500](#)”, 18 augusti 2020.

²⁰ Se kapitlet ”Is China a Unique Case of Capitalist Miracle?” i min ovan nämnda bok *Anti-Imperialism in the Age of Great Power Rivalry*, sid. 112-115.

För att sammanfatta: När Katz säger att Kina fortfarande inte är kapitalistiskt eller inte har en kapitalistisk stat undrar vi vilket Kina han egentligen talar om. Det Kina som existerar på denna planet är helt klart kapitalistiskt.

”Imperialt system” eller ”imperiala system”?

Katz avvisar våra historiska jämförelser genom att hävda att Kinas uppgång är något som kvalitativt skiljer sig från andra stormakters uppgång i slutet av 1800- och början av 1900-talet.

Vår kritiker misslyckas även med att konstatera att USA:s tillbakagång förstärks av den snabba uppgången för en motståndare som opererar utanför det imperiala systemet. Däri ligger den stora skillnaden mellan den nuvarande konflikten med Kina och tidigare konflikter med Japan och Tyskland.

Tydligt anser Katz att Tyskland och Japan var ”innanför det imperiala systemet”, medan Kina stått ”utanför”. Men vad baserar sig ett sådant påstående på? Kina är nära sammankopplat med alla andra imperialistiska makter via handel, utländska investeringar, osv. Kinas ekonomiska band med västländer är förvisso inte mindre än Tysklands band med Storbritannien före 1914. 2020 var Kina nummer ett när det gällde att förse USA med importvaror och den tredje största exportmarknaden.²¹ Tysklands position före 1914 var inte annorlunda. Före första världskriget var man Storbritanniens tredje största handelspartner och Storbritannien var den viktigaste handelspartnern för tyska riket.²²

Följer man Katz’ logik skulle det heller inte gå att kalla Tyskland för imperialistiskt före första världskriget (eller andra). Storbritannien var den dominerande makten inom viktiga ekonomiska och militära områden. Tyskland tillhörde inte Londons ”imperiala system”. Om inte Kina kan betecknas som imperialistiskt kunde inte Tyskland före 1914 det heller! I själva verket var förstas dåtidens Tyskland och är dagens Kina, imperialistiska makter. Snarare är det Katz’ strukturalistiska dogmatism som får honom att blunda för verklighetens utmaningar.

Låt oss ta en titt på Kina och Rysslands politiska position globalt idag. Kina ingår i alla slags globala och regionala institutioner – från FN:s säkerhetsråd till världshandelsorganisationen WTO, från Asean till COP27 – och deltar i olika initiativ från den globala imperialismen. Katz kanske invänder att Kina inte är medlem av Nato. Ja, det stämmer ju. Men än sen? Kina har (delvis i samarbete med Ryssland) byggt upp egna ekonomiska, politiska och militära institutioner. Se på Brics, på Nya utvecklingsbanken och Asiatiska utvecklingsbanken för infrastruktur, Shanghai Co-operation Organisation (SCO), osv. Ryssland har också sin egen ”Eurasiatiska ekonomiska unionen” samt militäralliansen Kollektiva säkerhetsavtalsorganisationen (CSTO).

Nato är kort sagt de nordamerikanska och europeiska imperialisternas militärallians. Att inte tillhöra den alliansen ... innebär att man inte tillhör den alliansen. Det betyder inte att en stat inte är imperialistisk. Länder som Kina och Ryssland har egna allianser. Men de är ju inte lika starka som Nato, kommer Katz att invända. Nja, på det ekonomiska området är Kina definitivt inte svagare än USA. Försök gissa varför traditionella allierade till USA – t ex Saudiarabien och Förenade Arabemiraten – arbetar energiskt för att skapa närmare relationer med Beijing. Försök gissa varför Turkiet och Indien – det förra medlem av Nato, det senare medlem av det USA-ledda Quad – håller på att intensifiera sitt ekonomiska samarbete med Ryssland.

Och politiskt och militärt? Visst arbetar USA hårt för att behålla sin hegemoni. Men faktum är att rivaliserande allianser ledda av Kina och Ryssland expanderar. De fem medlemmarna av

²¹ The Office of the U.S. Trade Representative: [The People’s Republic of China, U.S.-China Trade Facts](#).

²² Stefano Battilossi, *The Determinants of Multinational Banking during the First Globalization, 1870-1914*, Working Papers 114, Oesterreichische Nationalbank (Austrian Central Bank), 2006, sid. 40.

Brics samt SCO omfattar drygt 40 procent av världens befolkning. I juni 2022 ansökte också länder som Algeriet, Argentina och Iran om medlemskap i Brics. Egypten, Saudiarabien och Turkiet har också tillkännagett liknande planer. Vid SCO:s toppmöte i Samarkand nyligen valdes Iran in som medlem av organisationen och Egypten, Qatar och Saudiarabien tillerkändes status som dialogpartners. Belarus har ansökt om fullt medlemskap i SCO. Kort sagt behöver inte Kina och Ryssland Nato för att vara imperialistiska. De är i färd med att bygga egna ”imperier”. Och de ”imperierna” växer och håller på att bli mer inflytelserika. Om det USA-ledda ”imperiet” vore så starkt, så hegemoniskt att ingen annan imperialistisk makt kunde existera utanför dess intressesfär, hur kommer det sig då att detta ”imperium” inte klarar av att hindra alla dessa andra länder från att fylkas kring de av Kina och Ryssland ledda ”imperierna”?

I andra stycket till sina berömda *Teser om Feuerbach* underströk Marx att ”i praxis måste människan bevisa sanningen, dvs verkligheten och kraften, jordnäret, i sitt tänkande. Striden om tänkandets verklighet eller överklighet – utan hänsyn till praxis – är en rent akademisk fråga.”²³ Två viktiga, man skulle kunna säga historiska, händelser i världspolitiken – kriget i Ukraina och Washingtons handelskrig mot Kina – är ett sådant test på en teoriers giltighet i praktiken.

Det är väl bekant att västliga imperialister infört finansiella och ekonomiska sanktioner utan motstycke mot Ryssland sedan den 24 februari [i fjol]. Vidare har USA – först under Donald Trump och nu under Biden – sedan 2018 infört en ständigt ökande serie av handelssanktioner mot Kina. Den senaste, och mest drakoniska, åtgärden har varit en rad hinder och sanktioner som förbjuder företag att exportera avancerade chips, utrustning för chiptillverkning och mjukvara till Kina. USA:s kongress har dessutom för några månader sedan antagit den så kallade *CHIPS and Science Act* – en lag som anslår 280 miljarder dollar i ny finansiering av inhemsk forskning och tillverkning av halvledare i USA.

Om USA bara leder ett och ett enda ”imperialt system” och om Ryssland och Kina inte är imperialistiska makter skulle ju Washington kunna underkva dessa båda stater eller i varje fall försvaga dem avsevärt. Men som står klart för alla är detta inte fallet. Mycket få stater har anslutit sig till de västliga sanktionerna mot Ryssland eller USA:s sanktioner mot Kina. Det är uppenbart att varken Moskva eller Beijing anpassar sig till Washingtons diktat. Dessutom har de västliga ekonomierna själva allvarligt drabbats eftersom östliga makter – Kina mer än Ryssland – har en avgörande roll i den kapitalistiska världsekonomin.²⁴

Katz borde ställa sig själv frågan: om inte Ryssland och Kina är imperialistiska makter hur ska man då förklara att USA och EU inte klarar av att genomdriva sin vilja bland G-20-länderna och den Globala södern? Och hur är det möjligt att Ryssland klarat av att stå emot det massiva finansiella och ekonomiska trycket från Väst och dessutom också orsakar svåra skador på USA:s, Europas och Japans ekonomier? Är det inte uppenbart att Kina och Ryssland bara kan stå emot detta tryck, och klarar av att mobilisera mäktiga allierade bakom sina intressen, därför att de är imperialistiska stormakter? Nej, Katz, de senaste årens världspolitiska händelser visar mitt framför våra ögon att de båda makterna i Öst varken ingår i något USA-lett ”imperialistiskt system”, utan också, om du föredrar den formuleringen, framgångsrikt kunnat upprätta sina egna ”imperiala system”.

²³ Karl Marx, *Teser om Feuerbach* (1845), övers. Sven-Eric Liedman.

²⁴ Den frågan har vi behandlat i en rad artiklar. Se t ex vår broschyr [World Situation: In the Minst of a Global Political Tornado. Notes on global developments characterised by the Ukraine War, inter-imperialist rivalry, global energy and food crisis as well as spontaneous mass protests](#), 13 april 2022; se även [The G-7 Oil Price Cap: A New Stage in the Great Power Rivalry. The Cold War between the Western powers and their Eastern rivals points towards escalation](#), 7 september 2022.

Politiska konsekvenser: Reformistisk pacifism vs revolutionär defaitism

Låt oss övergå till sista delen av vårt svar, det område som rör politiska strategier. Katz anklagar oss för att inta en fatalistisk syn på att ett nytt världskrig är oundvikligt och för att ignorera politiska anti-militaristiska krav:

Pröbsting förutser en situation av krig inom en inte alltför avlägsen framtid, som ett resultat av den inter-imperialistiska rivalitet som följde på den stora recession som inleddes 2008. Han föreställer sig ett scenario med ett tredje världskrig och bedömer att denna konfrontation främst kommer att ske mellan en makt som innehar militär överlägsenhet (USA) och en som är på väg att hinna i kapp (Kina). [...] Ur det förgångna extrapolerar vår kritiker förebud om krig som skulle upprätthålla ett inneboende historiskt mönster i kapitalismen. Men han är omedveten om de enorma variationerna i denna parameter och utfärdar varningar av samma karaktär som tidningsartiklar som ges stor uppmärksamhet den ena dagen för att vara bortglömda nästa. Vad som är viktigt är hur som helst inte överdådet av förutsägelser, utan att de kan komma till korta inför den politiska kampen mot kriget. Möjligheterna till avrustning och samexistens ingår inte i hans manuskript som något mål att erövrar genom ihållande folkliga mobiliseringar och denna brist på intresse fjärrar honom från verkningfullt agerande. Den fredens fana han undviker är närvarande i många progressiva initiativ. Där återfinns de välkända krav på minskad krigsbudget, avveckling av militärbaser eller upplösning av Nato.

Vi tänker besvara vår kritiker steg för steg. Åter ska jag nöja mig med ett kortfattat svar eftersom jag behandlat dessa frågor omfattande i andra arbeten.²⁵ För det första stämmer det inte att vi inte kommer med några konkreta krav riktade mot militarism och imperialism. Kritik av militärbudgetar i imperialistiska stater, krav på avveckling av militärbaser eller allianser, stöd till soldaternas kamp för demokratiska rättigheter – det är krav som i många år framförts av mina vänner (i västländer liksom i Ryssland).

Att resa sådana krav får emellertid inte föra oss vilse i meningslös utopism. Stor massmobilisering kan leda till den ena eller andra reformen och fördröja den ena eller andra militära åtgärden av den härskande klassen. Men det tyder på en hög grad av politisk naivitet att föreställa sig att det skulle gå att driva igenom en fredlig, avrustad kapitalism. Titta bara på det som varit imperialismens verklighet de senaste 130 åren! Förutom oräkneliga krig i den Globala södern har världspolitiken alltid präglats av militarism och rustningar. Det har så gott som utan avbrott rått ett tillstånd av kallt krig eller rent av ett hett sådant.

Vad är syftet med att förorda politiska droger som bara kan få folk att fantisera om en fredlig kapitalistisk internationell ordning? Nej, vi måste tala om sanningen! Faktum är att så länge som kapitalismen existerar kommer det att finnas militarism och imperialism. Bara ett avskaffande i global skala av systemet med klassexploatering och förtryck kan trygga en fredlig värld.

Egentligen är frågan om krig och fred liknande det som handlar om social rättvisa. Givetvis måste socialister bekämpa alla attacker på levnadsstandard, kämpa mot arbetslöshet, osv. Varje liten eftergift, varje dröjsmål av en attack är ett steg framåt. Vi avfärdar definitivt inte sådan kamp. Men det är oerhört naivt att tro att en socialt rättvis form av kapitalism skulle vara möjlig. Så länge som kapitalister äger och kontrollerar ekonomin och det politiska systemet kommer det att vara deras samhälleliga lagar som råder. Och så länge som så är fallet kommer också tendensen till improvisation, till kriser och sammanbrott, att vara bestående.

Vi kan inte avhålla oss från att åter påpeka de stora likheterna mellan den politik Katz förordar och Kautskys. Nestorn inom ”marxistisk” revisionism drömde också om ett stadium av imperialismen – som gick under det ryktbara namnet ”ultra-imperialism” – där kapitalism och

²⁵ Se t ex min ovan nämnda bok *Anti-Imperialism in the Age of Great Power Rivalry*.

stormakter kunde existera utan militarism och hot om krig: ”Därför är det inte ur rent ekonomisk synvinkel omöjligt att kapitalismen kan genomgå ytterligare en fas där kartellernas politik överförs till utrikespolitiken, en fas av ultra-imperialism, som vi naturligtvis måste bekämpa lika energiskt som vi gör mot imperialismen, men vars faror skulle kunna handla om något annat, inte om kapprustningen och hotet mot världsfreden.”²⁶

Symboliskt nog såg dessa idiotiska rader dagens ljus när kanonerna i augusti 1914 dränkte alla fredens stämmor! Lenin hade helt rätt i sin kritik av Kautsky:

Med denna definition av imperialismen kommer vi i fullständig motsättning till Karl Kautsky, som vägrar att i imperialismen se en ”fas av kapitalismen” och definierar imperialismen som en *politik*, vilken finanskapitalet ”föredrar”, som ”industriella” länders strävan att annektera ”agrara” länder. Denna Kautskys definition är teoretiskt alltigenom falsk. (...) Kautsky *lösrycker* imperialismens politik från dess ekonomi, lösrycker monopolism i politiken från monopolism i ekonomin för att bana väg för sin banala borgerliga reformism i stil med ”avväpning”, ”ultraimperialism” och dylikt struntprat. Innebörden och syftet med denna teoretiska förfälskning går helt ut på att skylta över imperialismens *djupaste* motsättningar och därmed rättfärdiga teorin om ”enhet” med imperialismens apologeter, de öppna socialchauvinisterna och opportunisterna.²⁷

Dessvärre faller Katz inte bara tillbaka bakom Lenins kunskapsnivå, utan till och med dem som Socialistinternationalen stod för före första världskriget. I sin välkända resolution om krig och militarism (som skulle bli en programmatisk referenspunkt för krigsmotståndarna i Zimmerwaldrörelsen efter 1914) förklarade delegaterna vid socialistkongressen i Stuttgart 1907:

Krig är därför en del av kapitalismens själva natur; de kommer att upphöra först när det kapitalistiska systemet avskaffats eller när de enorma uppoffringar i manskap och pengar som framstegen i militär teknik kräver och den upprördhet rustningarna leder till får folken att avskaffa detta system.²⁸

Hela tanken med Lenins revolutionära defaitism, som Katz dessvärre avvisar, är grundad på insikten om att kapitalismen oundvikligt framkallar militarism och krig och att därför avskaffandet av den är det enda som kan lägga grunden till en fredlig framtid. Det är orsaken till att inte bara Lenin och Trotskij, utan alla verkliga socialister före 1914 orubbligt vände sig mot alla stormakter och förordade att alla krig skulle användas för att förbereda störtandet av kapitalismen.

Så hette det i den resolution som antogs på kongressen i Stuttgart, efter att ett viktigt ändringsförslag tillförts, utformat av Lenin, Rosa Luxemburg och Julius Martov: ”I fall kriget ej dess mindre skulle bryta ut, så är det deras skyldighet att ingripa för att få det att snart upphöra och av alla sina krafter utnyttja den ekonomiska och politiska kris, som kriget framskapat, för att rycka upp folket och därigenom påskynda det kapitalistiska väldets fall.”²⁹

Politiska konsekvenser: Försvara offren för en stormakt och låta offren för en annan stormakt gå under?

Dessvärre är Katz inte bara pacifist med illusioner om att imperialismen går att reformera. Han förnekar också förtryckta nationers rätt att vara ett subjekt i den icke imperialistiska världen. Detta framgår tydligt i följande citat:

²⁶ Karl Kautsky, [Ultra-imperialism](#) (1914).

²⁷ V I Lenin, [Imperialismen och splittringen inom socialismen](#) (kursiveringar i originalet)

²⁸ *Stuttgart Resolution on War and Militarism*, antagen vid sjunde Internationella Socialistkongressen 1907 i John Riddell, *Lenin's Struggle for a Revolutionary International, Documents, 1907-1916, The Preparatory Years*, Monad Press, New York 1984, sid. 34.

²⁹ *Ibid*, sid. 35. Se även K Bäckström, [Arbetarrörelsen i Sverige \(del 2\)](#), s 54.

Pröbsting har motsatt inställning. Eftersom han jämställer alla fiender i alla sammanhang och på alla ställen tenderar han att rättfärdiga de olika rörelserna för nationellt självbestämmande i sig. Han fäster ingen vikt vid de olika kopplingar dessa krafter har till Pentagon. Den diskrepansen i inställning bestämmer diskrepansen i bedömningen av det som hände i Kosovo och Jugoslavien.

Det innebär, med andra ord, att bara de folk som är offer för USA-imperialismen förtjänar att stödjas av socialister. De som däremot utsätts för den ryska (eller kinesiska) imperialismens välgärningar har otur. Med dem ska socialister, enligt Katz, inte vara solidariska. Ett skamligt uttryck för socialchauvinism.

Katz' logik innebär att nationellt förtryck inte är när ett folk förtrycks av ett annat eller när ett folk förtrycks av en stormakt. Det existerar enbart om det USA-ledda imperiet är förövaren. Om en rival till Washington gör sig skyldig till sådant förtryck vägrar Katz stödja de offrens motstånd. Med andra ord är nationellt självbestämmande inte ett krav av förtryckta folk, utan bara ett redskap för att försvaga USA (och hjälpa Ryssland och Kina?). I Katz' strukturalistiska föreställningsvärld är därmed folk i Tjetjenien, Syrien, Ukraina, Ost-Turkestan/Xinjiang ... objektivt agenter åt USA-imperialismen och inte förtjänta av någon solidaritet.

En sådan inställning har inget med socialism att göra. Sådana försök att rentvå rysk och kinesisk imperialism ger en förklaring till varför många folk som avskyr Putin (och Xi) och deras autokratiska styren felaktigt identifierar marxismen med sådana brott.

Politiska konsekvenser: Åter till Marx' strategi från 1800-talet om "huvudfienden"?

I slutet av sin artikel ger Katz en tydligare bild av vilka konsekvenserna av hans analys får för politisk strategi. I stället för internationalistiskt och antiimperialistiskt motstånd mot *alla* stormakter – vilket jag och likasinnade socialister förordar – är Katz inställning att identifiera en "huvudfiende". Detta innebär egentligen att socialister bör fokusera på att bekämpa en stormakt (och dess allierade). Det innebär också att andra, rivaliserande makter (som Ryssland och Kina) betraktas som potentiella allierade för socialister. Vidare innebär det att förtryckta folks befrielsekamp i den Globala södern betraktas genom ett prisma av den sk "huvudfienden", dvs befrämjar de kampen mot det USA-ledda imperiet eller inte.

Den defaitismens strategi – som Pröbsting försöker uppdatera – skapades i konflikt med en annan princip, fokuserad på huvudfienden. Det kriteriet verkar mer tillämpligt på innevarande period. Det var den stora barometern för Marx, Engels och Lenin själv fram till första världskriget. Det framhöll skillnaden mellan rättfärdiga eller legitima krig och rent drabbningar av rent förtryckande karaktär. Den första sorten innehöll positiva inslag för folkens befrielse med konfrontationer med monarker, kolonialister och adeln, i strider som tog sig progressiva uttryck. Företrädarna för socialistiskt tänkande uppskattade den sortens krigföring, som undergrävde kolonial dominans och påverkade reaktionens bastioner. Den strategin har inslag som är giltiga för dagens scenario präglad av det imperiala systemets dominans. Detta system intar oföränderligt en aggressiv roll. Principen om huvudfienden är rättesnöret för kampen mot olika motståndare.

Katz är fel ute både politiskt och historiskt. Han säger att socialister före första världskriget tillämpade en strategi som gick ut på att fokusera kampen på en "huvudfiende". Det stämmer att Marx och Engels förespråkade en sådan hållning under sin livstid (dvs fram till Engels' död 1895). De betraktade Tsarryssland som reaktionens bålverk i Europa. Deras analys baserade både på det tsaristiska självhärskardömet reaktionära absolutistiska karaktär och på den reaktionära roll Ryssland spelade med sin enorma armé både i Napoleonkrigen 1814/15 och under de revolutionära åren 1848-49.

Av de skälen ställde sig Marx och Engels på samma sida som alla stater som bekämpade huvudfienden – den ryska tsarismen. 1848 uppmanade de således Tyskland att börja kriga mot Moskva, eller som Marx poetiskt uttryckte det i sitt utrop: "Bara ett krig mot Ryssland skulle

vara ett krig av det revolutionära Tyskland, ett krig det skulle rena sig från gamla synder, då man skulle ta mod till sig och besegra sina egna självhärskare, breda ut civilisation genom att offra sina egna söner som det anstår ett folk som är i färd med att skaka av sig kedjorna från ett långt slaveri i slöhet och göra sig själv fritt inom de egna gränserna genom att bringa frihet till dem utanför.”³⁰

Av samma skäl ställde de sig på samma sida som det Ottomanska riket, England och Frankrike under Krimkriget 1853-56 och kritiserade London och Paris för deras tvekande och ljumma hållning till sin militära kampanj. Och när ytterligare ett krig mellan Ryssland och det Ottomanska riket inträffade 1877-78 sade Engels: ”Vi står helt bakom Turkiets sak och det av två skäl: 1. för att vi studerat den turkiske bonden – dvs massan av det turkiska folket – och då kommit att betrakta honom som ovedersägligt en av de mest dugliga och moraliskt högtstående representanterna för bönderna i Europa; 2. för att ett nederlag för ryssarna avsevärt skulle främja den sociala revolutionen i Ryssland, vars alla ingredienser finns i riklig mängd, och därmed också radikala förändringar runt om i Europa. Saker och ting gick åt ett annat håll. Varför? På grund av förräderiet från England och Österrike.”³¹

Kapitalismens förvandling vid sekelskiftet och under inledningen av den imperialistiska epoken fick emellertid marxister, inklusive Kautsky, att ta hänsyn till viktiga förändringar av situationen internationellt. I synnerhet visade de revolutionära resningarna 1905-07 att Ryssland inte längre var något reaktionärt bålverk, utan snarare ett krishärjat land med ett betydande revolutionärt proletariat och fattigbönder.

Från den stunden och framåt, dvs ett antal år före 1914, såg marxister inte längre Ryssland – eller någon annan stormakt – som ”huvudfiende”. Den tidigare nämnda resolutionen vid kongressen i Stuttgart 1907 klargör att det inte finns någon ”huvudfiende”, utan att socialister måste motsätta sig alla kapitalistiska makter: ”Krig mellan kapitalistiska stater är, som regel, följderna av deras konkurrens om världsmarknaden, för varje stat försöker inte bara att säkra existerande marknader, utan också erövra nya. Där spelar underkuvandet av främmande folk och länder en framträdande roll. De krigen resulterar vidare av den oupphörliga kapprustning militarismen medför och som är ett av huvudverktögen för bourgeoisieins klassvälde och för det ekonomiska och politiska underkuvandet av arbetarklassen.”³²

Katz återvändande till strategin från den för-imperialistiska epoken på 1800-talet har även en annan märkligt aspekt. I sin hänvisning till Marx´ och Engels´ strategi nämner han inte en enda gång vem deras ”huvudfiende” var. Det är högst sannolikt ingen tillfällighet, eftersom, vilket vi redan påpekat, den huvudfienden var Tsarryssland. Självhärskardömet var huvudfienden inte på grund av att det var den starkaste och mest framskridna makten. Detta var helt uppenbart inte fallet eftersom i varje fall Storbritannien och Frankrike var helt klart mer utvecklade – i termer av kapitalistisk produktion, handel, global utbredning via kolonier samt militärmakt (vilket Krimkriget tydligt visat).

För Marx och Engels var emellertid Tsarryssland fienden på grund av att det var den mest efterblivna, mest diktatoriska, makten. Denna avgörande faktor måste vara obekvämt för Katz eftersom Tsarryssland på så många sätt liknar Putins Ryssland och Xis Kina. Samtidigt, för att fortsätta med vår historiska analogi, liknar det USA-ledda ”imperiet” med sin rikedom och begränsade borgerliga demokrati mer det brittiska imperiet och Frankrikes *empire colonial* – de båda mest utvecklade stormakterna på 1800-talet.

³⁰ Karl Marx, Friedrich Engels, ”German Foreign Policy and the Latest Events in Prague” (i *Neue Rheinische Zeitung* 12 juli 1848) i *MECW*, Vol. 7, sid. 212.

³¹ Karl Marx, ”Letter to Wilhelm Liebknecht”, (4 februari 1878) i *MECW*, Vol. 45, sid. 296.

³² *Stuttgart Resolution ...*, sid. 33-34.

Om Katz därmed insisterar på att återgå till strategin med "huvudfienden" skulle han bli tvungen att rikta sin animositet mot Putin och dennes krig och inte förespråka en strategi av stöd till rysk och kinesisk imperialism. Vi inser att Katz' analogi med 1800-talets strategi med "huvudfienden" inte understödjer hans argument utan snarare visar dess brist på inre logik och konsekvens.

Till sist, bortsett från alla principer i marxistisk antiimperialism som kräver engagemang mot alla stormakter – stora som små, starkare som svagare – har vi ytterligare en faktor, som gör Katz' uppfattning om ett USA-lett "imperium" som "huvudfiende" ytterst litet övertygande. Det stämmer hel enkelt inte att världen numera domineras av en av Washington ledd "uni-polär" ordning. Ryssland för krig i Ukraina och Syrien mot USA:s vilja och Kina är i färd med att utvidga sitt inflytande globalt. Som tidigare nämnts dominerar de båda makterna institutioner som Brics eller SCO, som spelar en viktig roll och fungerar som motkraft till Väst. Över 40 procent av världens befolkning finns i de nuvarande medlemsstaterna i Brics och SCO och då ingår inte alla de länder som inte är medlemmar men har vänskapliga relationer med Moskva och Beijing (t ex Kuba, Venezuela, Nicaragua, Sudan, Etiopien, Mali, Syrien, Myanmar, Kambodja – för att ta bara nämna några få exempel).³³ Varför skulle då bara det USA-ledda imperiet vara huvudfienden? Varför skulle inte östliga makter, som påverkar och dominerar ödet för en stor del av jordens befolkning också, och i lika hög grad, vara fiender till socialister?

Det förefaller som om Katz tror att världen inte förändrats sedan 1990-talet – en kort period efter Sovjetunionens sammanbrott och före Kinas och Rysslands framväxt som imperialistiska makter. Ja, under denna korta period fanns en viss "uni-polär ordning". Men det handlade om en kort övergångsperiod och den är sedan länge över. Idag ser världen mycket annorlunda ut, och den "uni-polära ordningen" har passerat.

Detta är något som inte bara marxister inser, utan till och med representanter för rysk och kinesisk imperialism. Alex Lo, en välkänd kinesisk journalist och anhängare av Xi-regimen och som är kolumnist i den ansedda *South China Morning Post* (ägd av Alibaba, ett av de ledande bolagen i Kina), skrev nyligen: "Sedan dess [1990-talet, red.] har emellertid Väst, och i synnerhet USA, blivit förödmjukad, inte minst genom 'de övrigas uppgång', men också på grund av egna interna konflikter, sammanbrott och motsättningar. Den uni-polära tiden är förbi och ersatts av en mer kaotisk period då världen försöker upprätta en multi-polär internationell ordning."³⁴ Och Putin själv sade ju redan 2018: "Gudskelov är detta tillstånd med en uni-polär värld, av monopol, på väg mot sitt slut. Den är praktiskt taget redan förbi."³⁵

Det ligger en viss ironi i att till och med ledande företrädare för europeisk imperialism (som Katz felaktigt betraktar som underhuggare till USA-imperiet) har börjat tala om begreppet "multi-polär värld". Så formulerade sig Tysklands förbundskansler Olaf Scholz vid sitt officiella besök i Kina i början av november: "En multi-polär värld behövs där nya länders roll och intressen kan behandlas seriöst. Tyskland är emot de konfrontationer mellan block som politiker måste hållas ansvariga för. Tyskland kommer att göra sitt för att främja relationer mellan Europa och Kina."³⁶

³³ Se [BRICS](#) och [Shanghai Cooperation Organisation](#) (båda svenska Wikipedia)

³⁴ Alex Lo, [Even the West no longer thinks Western values are universal](#), 8 december 2022

³⁵ Patrick Reeve, [Russian President Vladimir Putin says US dominance is ending after mistakes "typical of an empire"](#), *ABC*, 19 oktober 2018.

³⁶ Chen Qingong, Wang Qi och Bai Yunyi, [Xi-Scholz meeting injects new momentum into China-Germany, China-EU ties, enhancing political trust](#), *Global Times*, 4 november 2022.

Slutsatser

Vi ska avsluta med att understryka att man måste inse att 2020-talet skiljer sig avsevärt från 1990-talet. Världen är inte ”uni-polär” utan ”multi-polär”. Det finns inte bara en imperialistisk stormakt (med många allierade), utan flera imperialistiska stormakter som tävlar med varandra. Så ser den verklighet ut som internationalister och socialistiska antiimperialister måste basera sin strategi på.

Den verkligheten går inte att förstå via det strukturalistiska begreppet ”Imperie-ism”, som är starkt påverkat av Världssystemteorin.* Det är en teori som är belåten med en förpackning av faktabefriade scheman som inte bryr sig om klasser eller nationalstater.

Tvärtemot vad Katz gör gällande är marxismens analys av imperialismen inte överspelad. Den ger i stället den analytiska metoden för en korrekt förståelse av den nuvarande internationella dynamiken.

Katz’ begrepp ger den ideologiska basen till anti-amerikanism, inte till antiimperialism. Följaktligen är det den teoretiska grundvalen för stöd till rysk och kinesisk imperialism.

Vi upprepar att dagens socialister inte bara måste gå emot en stormakt eller en grupp av allierade stormakter, utan alla imperialister – i Väst som i Öst. Ingen solidaritet med någon av dessa rövare – internationell solidaritet enbart med de arbetare och förtryckta som kämpar för sin frihet och för att få leva ett värdigt liv!

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips:

Benny Andersson: [I tsarernas fotspår. Den ryska imperialismen vaknar på nytt](#) (maj 2022) och [Stormakternas favoritteori är inget för vänstern](#) (om intressesfärer)

Chris Slee: [Russian imperialism: Economically weak, militarily strong](#) (juli 2022)

Zbigniew Marcin Kowalewski: [Erövringen av Ukraina och den ryska imperialismens historia](#) (juni 2022). Av Kowalewski, se även [Russian imperialism](#) (*International Viewpoint* 2014)

Ilja Matvejev: [Putins krig mot Ukraina handlar inte om säkerhet utan imperialistiska intressen](#) (augusti 2022)

Kina:

Pierre Rousset: [KINA – en ny imperialism uppstår](#) (2021)

Maurice Meisner: [Maos Kina och efteråt](#) (1999)

* Se [Världssystemteori](#) (Wikipedia)